

ՀԱՅՈՒՅԻՆԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ*)

I

Մի հայ աղջկայ խօսքը

«Մուրճի» այս տարուայ յունուարի համարում տպուած «Ամուլ դասակարգ» վերնագրով յօդուածը ինձ վրայ վերին աստիճանի ծանր տպաւորութիւն թողեց:

Դրչի մի հարուածով բոլոր կրթուած հայ կանայքը յայտարարում են «մի ամուլ դասակարգ», «մի ոչնչութիւն», «մտաւորապէս ամուլ» և «հասարակական ընագոյններից զուրկ»: «Բարձրագոյն կրթութիւնը նրանց համար մի զարդ է, որով նրանք նոյնքան հպարտ են, որքան իրանց ժամացոյցի ոսկէ շղթայով, կամ աղամանդազարդ մատանիներով»: Դա հարկաւոր է միայն «իրանց սին պչրանքի», «իրանց կոկետութեան համար»:

Մէկը միւսից աւելի վիրաւորական խօսքեր թափւում են հայ կնոջ գլխին հէնց այն ժամանակ, երբ նրա մէջ արթնացել է հետաքրքրութիւնը դէպի հասարակական կեանքը և պահանջ է զգում գործելու:

Յօդուածագիրը դիպչում է բոլոր կրթուած հայ կանանց, բայց մասնաւորապէս Եւրոպա գնացող օրիորդներին, որոնք «խմբերով գնացին, վերադարձան և ամուսնացան»: Այդ վերջին հանգամանքը սաստիկ հիասթափմունք է պատճառում յօդուածագիրին: Բայց ինչո՞ւ Միթէ մի կրթուած մայր, որ իր զաւակին հէնց սկզբից ճիշտ ուղղութիւն է տալիս և լաւ քաղաքացի պատրաստում, մի «ոչնչութիւն» է: Նրանից և նրա պէսններից է կախուած ժողովրդի առաջադիմութիւնը. չէ՞ որ մայրերն են ստեղծումը մարդիկը ճշմարիտ:

*) «Մուրճը» ուրախութեամբ բանում է իր էջերը և հնարաւորութիւն առիւթ մեր յարգելի հայուհիներին յայտնել իրանց կարծիքները յարուցուած հարցի մասին:

Բայց ընտանիքը մենակ ասպարէզը չէ, որտեղ հայ կիներ գործում է: Նա հրապարակ է դուրս գալիս ամեն տեղ, բաղնիքում է ամեն դուռ, որ մատչելի է նրան: Մենք ունենք տաղանդաւոր դերասանուհիներ, երգչուհիներ, երաժշտուհիներ, նկարչուհիներ, որոնք սկսել են գրաւել ժողովրդի հետաքրքրութիւնը: Պարիզում նկարչուհի տ. Բաբայեանը ամեն տարի իր պատկերներն է ցուցադրում Salon-ում, և մեծ գովեստի արժանանում արտասահմանեան թերթերի կողմից: Այստեղ օր. Պապայեանն է հիացնում թատրոնի հանդիսականներին. մի ուրիշ տեղ օր. Արդութեանի գործերն են արժանանում նշանաւոր եւրոպացիների գործերի շարքում, Պարիզի նկարչահանդէսում ցուցադրուելու հայն: Ունենք նոյնպէս ամբողջ մի շարք համեստ գործիչներ, վարժուհիներ և կին-բժիշկներ: Միթէ սրանք հասարակական գործիչներ չեն:

Յիրաւի, մի ասպարէզ, որտեղ հայ կիներ դեռ քիչ է երեւացել, դա գրականութիւնն է: Բացի տ. Պատիսեանից, մենք ուսահայերս համարեա թէ կին գրող չունենք: Եւ, ինչպէս իւրաւացի կերպով նկատում է յօդուածագիրը, պատճառը այն է, որ հայ կիներ դեռ լաւ չգիտէ իր մայրենի լեզուն, իր անցեալը և այն ժողովուրդը, որից նա բղխել է: Միայն, իսկապէս, միթէ հայ կինն է մեղաւոր, որ հայերէն չգիտէ այնքան, որ կարողանայ գեղեցիկ գրել: Չգիտէ, որովհետեւ հայ երիտասարդի պէս հնարաւորութիւն չունի մի հայկական դպրոց մտնելու, և իր լեզուն լիովին ուսումնասիրելու: Կ. Պոլիս, որտեղ հայ կիներ ազգային դպրոց է անցնում, կան կին գրողներ: Պէտք է խոստովանենք, որ մեզանում ոչ միայն հայ կիներ, այլ համարեա թէ ամբողջ հայ ինտելիգենցիան օտարացած է, կտրուած՝ բուն հայ ժողովրդից:

Անարգար կը լինէր, եթէ ես այստեղ չչնշտէի ինքնաճանաչութեան զարգացման մէջ, այն նպաստաւոր դերի մասին, որ խաղում է արտասահմանը, ուր հայ աղջիկը գնում է բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու: Հայրենիքից ժամանակաւորապէս հեռանալը շատ օգտակար է այն պատճառով, որ ուրիշ ազգերի հետ շփուելիս և նրանց եռուն կեանքը տեսնելիս, մարդու մէջ բուռն ցանկութիւն է արթնանում իր ազգի պատմական դերը նոյնպէս որոշելու: Նա այնտեղ սթափւում է, ուժեղ կերպով զգում է իր հայ լինելը, և պահանջ իր ազգի համար գործելու: Ուրեմն, մի շատ ուժեղ գործօն է աւելացել ինքնաճանաչութիւն:

Մի բան նոյնպէս աչքի է ընկնում յօդուածի մէջ. ինչքան գոյները խոստնում են կանանց ոչնչութեան մասին խօսելիս,

այնքան էլ ամեն ինչ վարդագոյն է դառնում նրանց արտա-
սահման գնալու հեշտութիւնը նկարագրելու ժամանակ:

Մինչդեռ աղջիկը շատ դժուարութիւններ է հանդիպում:
Նահապետական կեանքը դեռ շատ խոր արմատներ ունի մեր
մէջ. աղջիկը երկար մաքառում պիտի մղէ իր ծնողներէ հետ
իր ցանկութիւնը իրագործելու—տանից հեռանալու, Եւրոպա
գնալու համար: Բարերարներից էլ նա աւելի դժուար է նը-
պաստ ստանում, քան տղամարդը, թէկուզ և ինքն աւելի ըն-
դունակ լինի:

Այդ նախապաշարմունքը՝ դէպի կինը՝ թափանցում է մեր
ամբողջ հասարակական կեանքը: Մեր հայ հասարակութիւնը
կարծես երկու տարբեր բանակի է բաժանուած, որոնք իրար
չեն մօտենում, չեն հասկանում ու միասին գործում: Բայց ե-
թէ տղամարդը չի մօտենում, չի ընկերանում կնոջը, գոնէ նրան
դատելու դէպքում պէտք է լինի արդար, և մի քիչ աւելի լայն
նայի հարցին, բան դատել ու նայել է «Ամուլ դասակարգի»
հեղինակը:

II

Օր. Մ. Հ.

Մի հայ կնոջ կարծիքը

Սոյն տարուայ «Մուրճի» № 1-ը գալիս է նորից ծանրա-
նալու մի այրող խնդրի վրայ: Խօսքս «Ամուլ դասակարգ» յօ-
դուածի մասին է: Մի ժամանակ Գր. Արծրունին կասկածում
էր, թէ կանանց հարցին նուիրած իր յօդուածները կարդում է
արդեօք հայուհին, և ուրախ էր, անչափ ուրախ, երբ «Հայկա-
կան Աշխարհում» դրական պատասխան ստացաւ Այսօր կար-
դացող հայուհիները բազմացել են. դա ճշմարտութիւն է: Սա-
կայն «Մուրճի» պ. յօդուածագիրը աւելի քան յոռետես է մեր
ներկայի նկատմամբ: Եւ նրա յօդուածը կարելի է բնորոշել
բանաստեղծի այս երկտողով.

Это-крикъ наболѣвшей души,

Это-воплъ отъ мучительной боли!

Ո՞րքան իրաւացի է արդեօք պ. յօդուածագիրը: Անկա-
րելի է ուրանալ, որ մեր կրթուած, նոյնիսկ Եւրոպա եղած
կանայք մի ամուլ դասակարգ են ներկայացնում: Պ. յօդուա-
ծագիրը ճիշտ է նկատել այն երեւոյթը, որ այդ կանայք, եթէ
ներկայացնէին որեւէ ոյժ, անշուշտ մի կարգին գրող կը տային
հայ հասարակութեան: Իսկ այդպիսին չկայ: Այդ բանն է
հաստատում հէնց նորերս հրատարակուած «Ոստիկ» ժողովա-